

แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรม
ในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

The Development Guidelines of Teaching Efficiency of Moral
Teaching Monks in Muang District, Nakhonratchasima Province

พระครูสมุห์คำก้อน สนตกาโย, สิริภพ สวนตง, พระมหาสุพร รุกขิตธมฺโม

Phrakhrusamukamkon Santakayo, Siraphop Suandong,

PhramahaSuporn Rakkhitadhammo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Nakhon Ratchasima Campus

E-mail: Komkan64@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนและการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 2) ศึกษาปัจจัยการพัฒนาประสิทธิภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา และ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ สันทนากลุ่ม ซึ่งมีประชากรทั้งหมด 58 รูป/คน เพื่อการรวบรวมข้อมูล แล้วมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้องค์ความรู้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัยพบว่า

สภาพปัญหาการจัดการเรียนและการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา คือ 1) สภาพปัญหาด้านครูพระสอนศีลธรรม ไม่มีความเข้าใจเนื้อหาหลักสูตร 2) สภาพปัญหาด้านสื่อการเรียนและการสอน ไม่มีสื่อการสอนและการสอนไม่ครอบคลุมเนื้อหา 3) สภาพปัญหาด้านวัดผลและประเมินผล ไม่เข้าใจกระบวนการวัดผล ประเมินผล และการประเมินผลไม่ได้มาตรฐาน และ 4) สภาพปัญหาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนและการสอน ไม่มีการจัดกิจกรรมเสริม

ปัจจัยการพัฒนาประสิทธิภาพของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา คือ 1) ปัจจัยด้านการพัฒนาครูพระสอนศีลธรรม ครูพระสอนศีลธรรมต้องมีการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับความรู้เพื่อมาถ่ายทอด ต้องมีการเตรียมความพร้อม 2) ปัจจัยการพัฒนาด้านสื่อการเรียนและการสอน การมีทักษะในการผลิตสื่อการสอน เพราะจะทำให้เกิด

ความเข้าใจในการใช้สื่อ ให้ตรงประเด็นและเนื้อหาของหลักสูตร 3) ปัจจัยการพัฒนาด้านการวัดผลและประเมินผล การพัฒนาเครื่องมือในการวัดผล ซึ่งเครื่องมือเป็นปัจจัยในการวัดของความเที่ยงตรง และ 4) ปัจจัยการพัฒนาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการสอน มีการสร้างแรงจูงใจ มีการทำกิจกรรม มีการเรียนและการสอนที่หลากหลาย

แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา คือ 1) แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพด้านการปฏิบัติงาน ครูพระสอนศีลธรรมควรยึดหลักอิทธิบาท 4 ด้านการมีวิริยะ มีความเพียรในการที่จะปฏิบัติงาน (2) แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพด้านสื่อการเรียนและการสอน ควรสอนให้ตรงตามหลักสูตรและเนื้อหาที่ได้สอน ด้านการสร้างสื่อการสอนต้องมีความเข้าใจและสามารถนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเสริม (3) แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพด้านวัดผลและประเมินผล ควรมีการสร้างเครื่องมือวัดผลและประเมินผล และมีการตรวจสอบเครื่องมือด้วย และ (4) แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรมีกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเพื่อค้นหาคำตอบและมีกิจกรรมเสริมทางสังคม

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา, ประสิทธิภาพการสอน, ครูพระสอนศีลธรรมในจังหวัดนครราชสีมา

Abstract

This research article has objectives: 1) to study the problem conditions of learning and teaching management of moral monk teachers in Muang District, Nakhon Ratchasima Province, 2) to study the factors for improving teaching efficiency of moral monk teachers in Muang District, Nakhon Ratchasima Province and 3) to study the development guidelines of teaching efficiency of moral monk teachers in Muang District, Nakhon Ratchasima Province. The researcher visited the area for interviews and group discussions with a total population of 58 persons for collecting data and then analyzes and synthesizes the data to acquire the knowledge in research according to the objectives.

The results of research found that:

Problem conditions in learning and teaching management of moral monk teachers in Muang district, Nakhon Ratchasima Province were 1) the

problem of the monk teachers, it must have an understanding of course content, there is no knowledge development based on content, (2) problem conditions in learning and teaching media, there are no teaching materials, teaching does not cover the content, (3) teaching and evaluation problem conditions, it has not understand the system of measurement and evaluation and evaluation does not up to standard and (4) problem conditions in learning and teaching, there is no extra activities.

Factors for efficiency development of moral monk teachers in Muang District, Nakhon Ratchasima Province were (1) development factors of moral monk teachers, moral monk teachers had to develop themselves in relation to knowledge in order to relay, it must be the preparation, (2) development factors in learning and teaching media, the having skills in producing teaching materials because it will lead to an understanding of the use of media to match the point and content of the curriculum, (3) development factors for measurement and evaluation, the development of measurement tools which the tool was a measure of the accuracy and (4) development factors of teaching and learning activities, there are creating motivation, there are activities, there are a variety of learning and teaching activities.

Development guidelines of teaching efficiency of moral monk teachers in Muang District, Nakhon Ratchasima Province were (1) development guidelines of working efficiency, it should adhere to the principle of 4 powers (Iddhipada) to increase effort (Viriya) and it has diligence in working, (2) development guidelines of teaching media efficiency, it should be taught according to the curriculum and the content taught. In terms of creating teaching materials, there must be understanding and being able to use technology to help enhance it, (3) development guidelines of the measurement and evaluation efficiency, measurement and evaluation tools were created and also tools were examined and (4) development guidelines of learning activities efficiency, There should be activities for learners to take action to find answers and have social extra-activities.

Keywords: Development Guidelines, Teaching Efficiency, Moral Monk Teachers in Nakhon Ratchasima Province

1. บทนำ

การพัฒนาประสิทธิภาพของครูพระสอนศีลธรรมนั้นต้องคำนึงถึงการพัฒนาความรู้กับคุณธรรม เพื่อให้เกิดคุณภาพ สมรรถภาพ และประสิทธิภาพ ซึ่งในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีครูพระสอนศีลธรรมประจำอำเภอเมือง โดยคณะสงฆ์ได้จัดส่งไปสอนที่ โรงเรียนหรือสถานศึกษาต่าง ๆ ภายในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา และทำการจัดการเรียนการสอนในแต่ละปีการศึกษา และทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ได้จัดการอบรม และปฐมนิเทศครูพระสอนศีลธรรมเป็นประจำทุก ๆ ปี เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจในการพัฒนาครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แต่ผลสำเร็จนั้นเกิดขึ้นยาก หากครูพระสอนไม่นำไปปฏิบัติ และขาดความรู้ ความเข้าใจทั้งระบบ ทั้งเนื้อหาหลักสูตร ด้านเทคนิค วิธีการ หลักการสอนที่ถูกต้อง การใช้ สื่อวัสดุอุปกรณ์ และการประเมินผล หากยังไม่มี ความชำนาญหรือรอบรู้แล้วจะส่งผลถึงการ จัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา และไม่สามารถดำเนินการสอนเพื่อการพัฒนาความรู้ให้ เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพแก่ผู้เรียนได้ ดังนั้นจะเห็นว่าครูพระสอนมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้ออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหา ความรู้และพัฒนาตนเองในบรรยากาศและสถานการณ์ที่จัดให้ ผู้เรียนได้คิดเอง ปฏิบัติเอง และนำไปสู่การสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างพึงพอใจ การรู้จักผู้เรียนเป็น รายบุคคลหรือราย กลุ่มจะช่วยให้ครูพระสอนมีข้อมูลที่สำคัญในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ เหมาะสม สอดคล้องความต้องการ ความถนัด ความสนใจและวิธีการหรือลีลาการเรียนรู้ของ ผู้เรียนแต่ละคน และบทบาทสำคัญยิ่ง คือ ครูพระสอนต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในทุกด้าน เพื่อพัฒนาผู้เรียนรู้ควบคู่กับศีลธรรม ซึ่ง “กรมการศาสนาได้พิจารณาเห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่ ต้องมีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาอย่างจริงจังและบังเกิดผลเป็น รูปธรรม โดยมีโครงการพระสอนศีลธรรม ของนักเรียน ซึ่งเป็นโครงการเชิงรุกที่สามารถนำ กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสู่กลุ่มเด็กและเยาวชนให้บังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ได้อย่างชัดเจน” (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2550: 6)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของครู พระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาปัจจัยการพัฒนาประสิทธิภาพของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัด นครราชสีมา และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของครูพระสอนศีลธรรมใน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับครูพระสอน ศีลธรรมให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา

2.วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยการพัฒนาประสิทธิภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจาก คัมภีร์ เอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้รวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปฏิบัติการ สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม โดยมีกลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) พระสังฆาธิการ/นักวิชาการ จำนวน 10 รูป/คน 2) ครูพระสอนศีลธรรม จำนวน 10 รูป 3) ผู้บริหาร/บุคลากร จำนวน 18 คน 4) กลุ่มผู้เรียน จำนวน 20 คน รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด จำนวน 58 รูป/คน

3.2 การศึกษาในเชิงเอกสาร

1. สรุปรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1) การศึกษาทบทวนเอกสาร (1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และ (2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการ และเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องงานวิจัย 2) ยกร่างกรอบแนวคิดของกระบวนการวิจัย 3) สัมภาษณ์ประเด็นที่สำคัญ และ 4) วิเคราะห์สรุปข้อมูล

2. วิธีการวิจัย 1) ศึกษาเอกสารเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจัดหมวดหมู่ในการศึกษาให้เห็นขั้นตอนการจัดกระบวนการ 2) การสนทนากลุ่ม และสัมภาษณ์ตามประเด็นที่ตั้งไว้ 3) สัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในประเด็นที่สำคัญ ต่อเนื่องจากการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาความเห็นในระดับลึก ของแต่ละบุคคล

3. คัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย โดยคัดเลือกเป็น มี 4 กลุ่ม ได้แก่ พระสังฆาธิการ นักวิชาการ ผู้บริหาร/บุคลากรและครูพระสอน/ผู้เรียน จำนวน 58 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 1) แบบสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ ได้กำหนดหัวข้อไว้กว้าง ๆ เป็นการล่องหน้าตามประเด็นการวิจัยเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อใช้ในการสนทนากลุ่ม และสัมภาษณ์แบบเจาะลึก 2) กล้องถ่ายรูป

เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมของการวิจัยให้เกิดความสมบูรณ์ และ 3) เครื่องมือบันทึกเสียงเพื่อใช้ในการเก็บเสียงสนทนา เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ให้งานวิจัยมีเนื้อหาสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการวิจัย ดังนี้ 1) สัมภาษณ์เจาะจงตัวอย่างจากกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 58 รูป/คน และกำหนดเกณฑ์คัดเลือก และ 2) การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดังนี้ (1) ดำเนินการโดยนำกระบวนการจากกรอบความคิดมาวิเคราะห์ เพื่อทำแผนการวิจัย (2) ดำเนินการศึกษาวิจัย และตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่อง และ (3) สนทนากลุ่ม และกลุ่มพระสังฆาธิการ กลุ่มพระสงฆ์/นักวิชาการ กลุ่มผู้บริหาร/บุคลากร และกลุ่มครูพระสอน/ผู้เรียน แบบเจาะลึกตามกรอบที่ตั้งไว้

ขั้นตอนที่ 3 สรุปผลการศึกษาและตรวจสอบความถูกต้อง ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยจำแนกแยกประเด็นข้อมูลตามความเหมาะสม แล้วพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูล แล้วรวบรวมข้อมูลแบบสังเคราะห์ตามประเด็นที่ศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 เขียนรายงาน โดยผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง แล้วให้ที่ปรึกษาตรวจสอบเพื่อตรวจก่อนนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหาภาษาโครงสร้างก่อนนำไปใช้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย แล้วเขียนรายงานแบบพรรณนา และจัดทำรูปเล่มแล้วนำเสนอรายงานการวิจัย

4. การศึกษาภาคสนาม 1) ทำการศึกษาและคัดเลือกพื้นที่ในการศึกษา โดยมีกลุ่มพระสังฆาธิการ กลุ่มพระสงฆ์/นักวิชาการ กลุ่มผู้บริหาร/บุคลากร และกลุ่มครูพระสอน/ผู้เรียน โดยสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่องการวิจัย 2) ศึกษาข้อมูลในเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-informant) ประกอบด้วยประชากร 3) ดำเนินการศึกษาวเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิด รูปแบบ โดยเน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย 4) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามโดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ 5) วิเคราะห์การพัฒนาประสิทธิภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อจะได้ส่งเสริมการความรู้ประสิทธิภาพเชิงพุทธทั้งกระบวนการ แนวคิด ลักษณะ ซึ่งเป็นการสร้างองค์ความรู้ในเชิงวิชาการ และ 6) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะทั้งในระดับพระสังฆาธิการและพระสงฆ์ ผู้นำนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการพัฒนาประสิทธิภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

3.3 กลุ่มประชากร/พื้นที่การวิจัย กลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มพระสังฆาธิการ/นักวิชาการ 2) กลุ่มครูพระสอนศีลธรรม 3) กลุ่มผู้บริหาร/บุคลากร และ 4) กลุ่มผู้เรียน รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด 58 รูป/คน พื้นที่ 4 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนบ้านหนองไข่น้ำ

ตำบลหนองไข่น้ำ 2) โรงเรียนบ้านลองตอง ตำบลบ้านโพธิ์ จังหวัดนครราชสีมา 3) บ้านพะไล ตำบลหัวทะเล และ 4) โรงเรียนบุญเหลือวิทยานุสรณ์ ตำบลโคกสูง

3.4 เครื่องมือการวิจัย 1) แบบการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยให้การสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มผู้รู้ปราชญ์ กลุ่มผู้นำ และกลุ่มนักวิชาการ เกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีรูปแบบเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก **2) แบบสนทนากลุ่ม** ผู้วิจัยจะใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับการสนทนากลุ่มประชากร โดยการสัมภาษณ์สอบถามเพื่อให้ได้ข้อมูลของการสร้างองค์ความรู้ เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งเสริมประสิทธิภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในเขตอำเภอเมือง

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ 1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ โดยการเก็บรวบรวมขึ้นมาจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ จากพระไตรปิฎก (ภาษาบาลี) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2,500 พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ **1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ** (1) เก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ วารสาร ตำรา บทความงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (2) จัดทำหนังสือติดต่อขอหนังสือจากรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือที่จะได้ออกไปสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง และ (3) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของผลการสัมภาษณ์แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล **1.3 ข้อมูลเชิงคุณภาพ** การสัมภาษณ์ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างตามแบบสัมภาษณ์เพื่อยืนยันข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล แบบเป็นทางการ ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงาน คือ (1) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ (2) ขั้นตอนการสัมภาษณ์

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยแบบสังเกตการณ์ (1) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสัมภาษณ์ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์งานวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลจริง เชิงประจักษ์ (2) ติดต่อ ปรีกษาขอหนังสือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อสัมภาษณ์ (3) เครื่องบันทึกเสียง พร้อมถ่ายภาพในการสัมภาษณ์ สนทนากับกลุ่มประชากรเพื่อให้ได้หลักฐานในการวิจัยเชิงประจักษ์ และ (4) เมื่อสัมภาษณ์ครบถ้วนแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3) การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้รับบริการ 1. จัดเตรียมเครื่องมือตามกลุ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 2. ติดต่อปรีกษาขอหนังสือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อการประเมิน และ 3. เมื่อประเมินครบถ้วนแล้วนำไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ต่อไป

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล (1) วิเคราะห์กระบวนการ การบูรณาการเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ ความเป็นมา โดยอาศัยแนวคิดและทฤษฎีในบริบทของการพัฒนาประสิทธิภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา (2) สรุปและนำผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญตามวัตถุประสงค์ (3) การนำเสนอการศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา (4) การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้วเพื่อให้ชุดองค์ความรู้กระบวนการ วิธีการ และ เพื่อเผยแพร่ให้กับกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องสืบไป

3.7 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย การนำเสนอข้อมูลในลักษณะการพัฒนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพครูพระสอนศีลธรรม เพื่อการเผยแพร่ในพื้นที่ที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาประสิทธิภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

4.1 สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสอบถามและสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นของการจัดการศึกษาใน 4 โรงเรียน คือ (1) โรงเรียนบ้านหนองไช้ น้ำ ตำบลหนองไช้ น้ำ (2) โรงเรียนบุญเหลือวิทยานุสรณ์ ตำบลโคกสูง (3) โรงเรียนบ้านลองทอง ตำบลบ้านโพธิ์ และ (4) โรงเรียนบ้านพะไล ตำบลห้วยทะเล ซึ่งวิเคราะห์ประเด็นการศึกษาได้ดังนี้

1) สภาพปัญหาด้านครูพระสอน ข้อมูลการศึกษาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น “ปัญหาที่เกิดขึ้นกับครูพระผู้สอนศีลธรรม พระสอนยังใช้วิธีสอนแบบเดิม ๆ ถือว่ายังไม่มีพัฒนาทางด้านองค์ความรู้ ถือว่าไม่ได้พัฒนาองค์ความรู้ในด้านการพัฒนาตนเอง” (พระครูถาวรคุณากร, สัมภาษณ์) สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ “พระสอนศีลธรรม ที่มาสอนบางครั้งท่านก็มาสาย แต่ทางโรงเรียนนั้นก็ได้ว่าอะไร คิดว่าบางครั้งอาจเป็นเพราะการเดินทาง หรือติดงาน ๆ” (นายชัยวัฒน์ คารมย์กลาง, สัมภาษณ์) 2) สภาพปัญหาด้านสื่อการเรียนการสอน ดังนี้

“การถ่ายทอดที่ไม่มีสื่อการสอน ส่งผลถึงการถ่ายทอด ทั้งวิธีการ หรือหลักการไม่สมบูรณ์” (นางสาวเกียรตินิศา เกียรติเกา, สัมภาษณ์) 3) สภาพปัญหาด้านวัดผลและประเมินผล “พระผู้สอนไม่เข้าใจระบบและไม่เห็นความสำคัญของการสอบวัด การวัดและประเมินผล เป็นไปอย่างเลื่อนลอย ไร้จุดหมาย ไม่ทราบว่าการสอบวัดแต่ละครั้งต้องการอะไร” (นางปราณีต สมหมาย, สัมภาษณ์) และ 4) สภาพปัญหาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน “ประสบการณ์ในการสอนอาจจะน้อยเกินไป เพราะกิจกรรมบางครั้งก็มีชั่วโมงน้อย หรือตรงกับวันหยุดของวันสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ก็เสริมเพียงในทางพระสงฆ์ และไม่มี กิจกรรมเสริมการสอน” (นางสุภาพร ศรีวัฒนพงศ์, สัมภาษณ์)

4.2 ปัจจัยพัฒนาประสิทธิภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

1) ปัจจัยด้านการพัฒนาครูพระสอน ครูพระสอนศีลธรรมควรมีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาเกี่ยวกับความรู้เพื่อมาถ่ายทอดให้กับผู้เรียนรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการเรียนการสอน “ครูพระผู้สอนต้องมีการพัฒนาทักษะต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความรู้วิชาที่สอน เพื่อเป็นการเรียนรู้เพิ่มเติมสำหรับครูพระสอนศีลธรรม เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะถึงการเข้าสอนตามวันเวลาดังกล่าว ครูพระสอนศีลธรรมต้องเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ค้นคว้าหาข้อมูลและการเรียนรู้เพิ่มเติมตลอดเวลา” (นายสมใจ ผิวสา, สัมภาษณ์)

2) ปัจจัยการพัฒนาด้านสื่อการเรียนการสอน การมีทักษะในการผลิตสื่อการสอน เพราะจะทำให้เกิดความเข้าใจในการใช้สื่อเพื่อนำเสนอให้ตรงประเด็นและเนื้อหาของหลักสูตร มีการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ซึ่งจะทำให้มีความรู้สมัยใหม่ “การมีทักษะในการผลิตสื่อการสอน เกิดความเข้าใจในการใช้สื่อเพื่อนำเสนอ ให้ตรงประเด็นและเนื้อหาของหลักสูตร ครูพระสอนศีลธรรม จะต้องใช้ทักษะในการพัฒนาสื่อการสอนให้ตรงประเด็น” (นายเกษม สุขสบาย, สัมภาษณ์)

3) ปัจจัยการพัฒนาการวัดผลและประเมินผล การพัฒนาเครื่องมือในการวัดผล ซึ่งเครื่องมือเป็นปัจจัยในการวัดทั้งความเที่ยงตรง แม่นยำ และทำให้ทราบความรู้ของผู้เรียน แต่เครื่องวัดนั้นต้องนำไปตรวจสอบความเที่ยงตรงหรือความถูกต้อง เครื่องมือต้องมีความเชื่อมั่น “เครื่องมือต้องมีความเชื่อมั่น เป็นคุณภาพของเครื่องมือในการวัดในสิ่งเดียวกันได้ผล อย่างเดียวกัน หรือความคงเส้นคงวาของผลที่ได้จากการวัด ไม่ว่าจะทำการวัดเมื่อใดก็ตาม ความเที่ยง ของเครื่องมือจะทำให้ข้อมูลที่ได้จากการวัดสามารถนำไปใช้ ประเมินความสามารถที่แท้จริง” (นายสมใจ ผิวสา, สัมภาษณ์)

4) ปัจจัยการพัฒนาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การพัฒนาครูพระสอน และผู้เรียนรู้ ด้วยการสร้างแรงจูงใจ เพื่อการจัดกิจกรรมให้เกิดผลสำเร็จ การจัดกิจกรรมในการเรียนการสอน ถือว่าเป็นตัวช่วยให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ในกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย “การจัดกิจกรรมในการเรียนการสอน ถือว่าเป็นตัวช่วยให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ในกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยครูพระสอนศีลธรรม ควรนำมาเสริมในบางชั่วโมง เพราะจะทำให้กิจกรรมการสอนมีประสิทธิภาพ” (พระมหาเสกสรรค์ กิตติอนันโต, สัมภาษณ์)

4.3 แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของครูพระสอนศีลธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีแนวทาง 4 ประเด็น ดังนี้ **1) แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพด้านครูพระสอน** ควรยึดหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ (1) การพัฒนาด้านการปฏิบัติตนเอง แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังต่อไปนี้ การฝึกอบรม (Training) การศึกษา (Education) และการพัฒนา (Development) “การศึกษาเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีความมุ่งมั่นที่จะสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจความชำนาญ และสามารถพัฒนาให้ผู้สอนนั้นเกิดทักษะ วิธีการสอนเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ ๆ โดยเน้นหลักการสอนตามอิทธิบาท ๔ เพิ่มความเพียรในการจัดการเรียนการสอน” (พระยุพธนา อธิจิตโต.ผศ.ดร., สัมภาษณ์). และ (2) การพัฒนาด้านการปฏิบัติงาน ต้องตระหนัก เพื่อให้เกิดทักษะหรือสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องดีงามตามที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ โดยการพัฒนาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนั้น ต้องยึดรูปแบบของจริยธรรม คุณธรรม และศีลธรรมของความเป็นพระผู้สอน **2) แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพด้านสื่อการเรียนการสอน** ประกอบด้วยการศึกษาวิเคราะห์ความจำเป็นในการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการศึกษา การส่งเสริมให้มีการผลิตพัฒนาสื่อและนวัตกรรม การจัดหาสื่อและเทคโนโลยี และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา “ควรมีการนำเสนอในประเด็นสื่อการสอนที่ตื่นตาตื่นใจให้แก่แก่นักเรียน หรือผู้เรียนได้เรียนรู้ที่ทันสมัย และจะได้ไม่น่าเบื่อกับการสอนที่รูปแบบเดิม ๆ” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพงษ์ คงสัตย์, สัมภาษณ์) **3) แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพด้านวัดผลและประเมินผล** การประเมินผลโดยผู้เรียนมีส่วนร่วมกำหนดตัวบ่งชี้การประเมินและเกณฑ์การประเมินด้วยนั้น จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมในการประเมินตนเองด้วย “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรม เป็นหน้าที่การรับผิดชอบร่วมกันทั้งนี้เพื่อพัฒนาผู้สอนทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม ให้ผู้สอนมีประสิทธิภาพ ซึ่งการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้นกิจกรรมการสอนที่พระครูสอนศีลธรรมจัดขึ้นเอื้ออำนวยต่อนักเรียนให้เกิด” (นายไกรสร ทองมูลชัย, สัมภาษณ์) และ **4) แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพด้านจริยธรรมที่พึงประสงค์** หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรม คือ ความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มี

ลักษณะทางจิตใจที่ดีงาม (ประภาศรี สีหอำไพ, 2535: 6). และคุณสมบัติหรือองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) มีความรู้ดี 2) มีความประพฤติดี และ 3) มีคุณธรรมจริยธรรม หากขาดคุณสมบัติทั้งสามนี้ก็ยากที่จะคงบทบาทความเป็นครูได้ คุณธรรมของครูผู้สอน เปรียบเสมือนครูเป็นทั้งปราชญ์และผู้ทรงศีล

5. อภิปรายผลการวิจัย

1. การจัดการเรียนการสอนตามระบบ ส่งผลถึงการให้ข้อมูลข่าวสารหรือการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้เรียนรู้ การบริหารจัดการถือว่าต้องใช้ระบบหรือเทคนิคในการจัดการ ผู้สอนต้องใช้ความสามารถที่จะมีหลักการ วิธีการ หรือแนวทางในการนำเสนออย่างถูกต้อง เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะครูผู้สอนหรือครูพระสอน ศีลธรรมต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีจรรยาบรรณ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีศีลธรรม หลักการพัฒนาครูที่ดีหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และคุณลักษณะทางวิชาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี (2553: 79 – 80) กล่าวว่า “คุณลักษณะเกี่ยวกับการสอน ครูต้องใช้หลักจิตวิทยาแห่งการเรียนรู้ หลักการเจริญเติบโต และพัฒนาการของเด็ก วางแผนการสอนอย่างถี่ถ้วน ใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม มีวิธีการวัดผลประเมินผลที่เหมาะสมเกิดประโยชน์ในการเรียนการสอน ปกครองชั้นและบริหารชั้นเรียนได้อย่างราบรื่นตลอดจนปฏิบัติงานต่าง ๆ ของโรงเรียนได้ตามสมควร

2. การมีคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมนั้นถือได้ว่าเป็นผู้ที่ยึดมั่นในการปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนา เพราะบุคคลที่มีความศรัทธาแล้วนำมาปฏิบัติแล้วจะเกิดประโยชน์ทั้งตนเองและอื่น โดยสามารถยึดหลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องอย่างมีความสุข พระครูสอนศีลธรรมก็ต้องยึดบทบาทของตนเอง และยังต้องอาศัยคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมในการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2536: 39) ได้กล่าวว่า “การที่พระสงฆ์ซึ่งเป็นศาสนทายาทหรือผู้สั่งสอนหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้น ควรมีบทบาทที่เด่นชัดอยู่ 2 อย่างคือ 1) เป็นผู้มีความสามารถในการสั่งสอนพุทธศาสนิกชน 2) ความหลากหลายในระดับการพัฒนาพุทธศาสนิกชน นั้นหมายถึงว่า ทั้งผู้สอนและผู้ปฏิบัติตาม ต้องเข้าใจในบทบาทของแต่ละฝ่าย”

3. การนำหลักธรรมของทางพระพุทธศาสนาเพื่อมาประยุกต์ ก็เพื่อมีการปรับเปลี่ยน แนวคิด วิธีการสอน เพื่อให้มีประสิทธิภาพ โดยสามารถมาปรับใช้ในปัจจุบัน ผู้สอนต้องมีเทคนิคในการสอนหรือการถ่ายทอดอย่างถูกต้อง และสอดแทรกจริยธรรมการสอนเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนการสอน หรือมีขั้นตอนของการเตรียมการสอนเพื่อให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ คำหมาน คนใด (2543: 15) กล่าวว่า “ขั้นการ

เตรียมการสอนได้ดังต่อไปนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาวัตถุประสงค์ระยะยาวของวิชาที่สอนแต่ละวิชาจะแยกออกเป็นวัตถุประสงค์ของบทเรียนแต่ละบท หรือหน่วยเรียน ขั้นที่ 2 เขียนวัตถุประสงค์เฉพาะหรือสิ่งที่ต้องการ ที่จะให้นักเรียนสามารถทำได้หลังจากที่จบบทเรียนแล้ว ขั้นที่ 3 จัดทำกิจกรรม ประสบการณ์และเนื้อหาที่จะให้นักเรียนเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ขั้นที่ 4 หาวิธีประเมินผล เพื่อจะได้ทราบว่านักเรียนมีความสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ ที่วางไว้หรือไม่ ขั้นที่ 5 แจกผลให้นักเรียนทราบว่านักเรียนทำได้มากน้อยเพียงไร และพยายามแนะนำนักเรียนที่ทำไม่ได้ โดยช่วยนักเรียนหาเหตุผลว่าทำไมไม่ได้เพราะอะไร และช่วยให้นักเรียนเรียนรู้เป็นรายบุคคลแต่ในกรณีที่นักเรียนส่วนมากทำไม่ได้ ครูควรจะเปลี่ยนวิธีสอนใหม่ให้เหมาะสม และ ขั้นที่ 6 ประเมินผลดูอีกครั้งหนึ่งว่านักเรียนได้มีสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่”

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ครูพระสอนศีลธรรมควรให้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนในรายวิชา มาสอนให้มากขึ้น และเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนโดยพาไปทัศนศึกษาตามวัดหรือธรรมชาติที่สงบมีมนต์พระสงฆ์หรือผู้มีความรู้มาบรรยายตามโอกาสสมควร
2. ครูพระสอนศีลธรรมควรสนับสนุนด้านสื่อการสอนให้เพียงพอและเหมาะสมกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา และจัดหาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ให้สอดคล้องและครอบคลุมเนื้อหาวิชา

6.2 ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ 1

1. ครูพระสอนศีลธรรมควรมีการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนให้มากขึ้น
2. ครูพระสอนศีลธรรมควรมีการใช้พุทธสุภาษิต คำคม คำกลอนที่มีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนแก่นักเรียน และมีวิธีการถ่ายทอด/นำเสนอ

6.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของครูพระผู้สอนศีลธรรมในโรงเรียน เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน
2. การศึกษาความคิดเห็นของผู้ที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). **คู่มือการดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ 2550**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- คำหมาน คนใด. (2543). **ทางก้าวหน้าของครุฑมโหรี**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร.
- ประกาศรี สีสำไฟ. (2535). **พื้นฐานการศึกษาศาสนาและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2536). **สถานการณ์พระพุทธศาสนาพลิกหายนะเป็นพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- สาโรช บัวศรี. (2553). สรุปคำบรรยายแนวความคิดเรื่องจรรยาครู. **วารสารการศึกษาแห่งชาติ**, 15, (เมษายน-พฤษภาคม 2553), 79 – 80.
- พระสุพจน์ ฐานิสโร. (10 พฤษภาคม 2563). สัมภาษณ์.
- พิสุทธิ โพธิ์เกษม. (19 พฤษภาคม 2563). สัมภาษณ์.
- มูล เทียวประสงค์. (20 มิถุนายน 2563). สัมภาษณ์.
- วิไลวรรณ สอนนกร. (27 มิถุนายน 2563). สัมภาษณ์.
- สวิต ประเสริฐพงษ์. (8 กรกฎาคม 2563). สัมภาษณ์.
- พระครูถาวรคุณากร. (17 กรกฎาคม 2563). เจ้าคณะตำบลโคกสูง เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์ ตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์.
- นายชัยวัฒน์ การมย์กลาง. (21 สิงหาคม 2563). ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านพะไล ตำบลห้วยทะเล อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์.
- นางสาวเกียรติสุดา เกียรติเกา. (19 สิงหาคม 2563). ครูโรงเรียนบ้านลองตอง ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์.
- นางปราณีต สมหมาย. (10 กุมภาพันธ์ 2563). ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านหนองไข่น้ำ ตำบลโคกสูง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์.
- นางสุภาพร ศรีวัฒนพงศ์. (10 กุมภาพันธ์ 2563). ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนบ้านหนองไข่น้ำ ตำบลหนองไข่น้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์.
- นายสมใจ ผิวสา. (10 กุมภาพันธ์ 2563). ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองไข่น้ำ ตำบลหนองไข่น้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์.

- นายเกษม สุขสบาย. (21 สิงหาคม 2563). ครูชำนาญการพิเศษ ครูโรงเรียนบ้านพะไล ตำบลหัวทะเล อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์.
- พระมหาเสกสรร กิตติอนันโต. (19 สิงหาคม 2563). เจ้าอาวาสวัดคลองตอง ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์.
- พระยุพธนา อธิจิตโต, ผศ.ดร. (12 กรกฎาคม 2563). อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มจร.วิทยาเขตนครราชสีมา ตำบลหัวทะเล อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์.
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพงษ์ คงสัตย์. (24 สิงหาคม 2563). อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มจร.วิทยาเขตนครราชสีมา ตำบลหัวทะเล อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์.
- นายไกรสร ทองมูลชัย. (10 สิงหาคม 2563). ผู้อำนวยการโรงเรียนบุญเหลือวิทยานุสรณ์ ตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์.
- พระครูพนมวนาภิวัฒน์ ธมฺมโชโต. (5 มิถุนายน 2563). เจ้าคณะตำบลบ้านโพธิ์ เจ้าอาวาสวัดพนมวันท์ ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์.